

НЕКОИ ДОПИРНИ КОМПОНЕНТИ НА НАСТАВАТА ПО ГЕОГРАФИЈА И МАРКСИСТИЧКАТА ФИЛОЗОФИЈА

— Србољуб Ѓ. Стаменковиќ —

Апликацијата на марксистичката теорија и практика во образовно-воспитниот труд представува интересна и инспиративна основа за сите наставни дисциплини, а посебно на наставата по географија. Кога зборуваме за ова поаѓаме од тоа дека марксизмот представува „материјалистичко-дијалектичко сфаќање на светот, теорија на социјалистичката револуција и револуционерна идеологија на работничката класа која оди кон изградување на едно ново, реално и хумано општество“ (1,7). Воопштено кажано марксистичката филозофија ја проучува природата и развитокот на општеството. Од друга страна, географијата како систем на научните дисциплини и наставата како нејзина дидактичка форма, ги даваат научните знаења за географскиот простор неговиот физичко-географски (природата) и антропо-географски комплекс (општеството). Географскиот аспект на проучување на природата и општеството не е едностран, туку спротивно, географијата, природата и општеството ги сфаќа во нивната поврзаност и условеност. Комплексноста, широчината, динамичноста и разновидноста на географската тематика ги условуваат влијанијата на марксизмот во географските содржини.

Стремежот на географите на нашето време за што пострано изградување на географијата на марксистичката теорија инициран е со зборовите на идејниот творец на политиката на неврзаните земји и најголемиот револуционарен стратег на нашата социјалистичка самоуправна заедница — Јосип Броз Тито, секогаш кога имал можност укажувал на потребата за идејно-политичко оспособување на младите генерации за марксистичката наука. На тоа нас не обврзуваат и документи на X и XI Конгрес на СКЈ.

Во врска со тоа посебно треба да се нагласи дека географиите на нашата земја интензивно работеле и работат на оживотворување на Титовите желби, тие посебно се ангажирале во

апликацијата на материјалистичко-дијалектичкото сфаќање, како во географските научни истражувања, така и во географската наставна работа¹⁾.

Современата географска научна мисла го негира географскиот детерминизам, по кој природните фактори ги одредуваат социјалните карактеристики на човечката популација и географскиот индетерминизам или нихилизам кој инсистира на одделеност на природната средина од човечкото општество. Надминувањето на дуализмот и напуштањето на дескриптивната географска фактографија ја вброи географијата во редот на комплексните и конструктивните науки, благодарейќи на што таа станува сè повеќе општествено апликативна во различните области на човечкото творештво. Со овие промени настануваат значајни промени во географските наставни содржини и во методиката на наставата по географија. Марксистичката филозофија станува идеолошка основа и филозофско-научен метод на географската наука и настава.

II

За што посестрано согледување на односот на наставата по географија и марксистичката филозофија издвоивме една општа и четири нивни посебни допирни или контактни компоненти.

А) Основната заедничка особина на географијата и марксистичката филозофија е нивната раширеност во светот. Да споменеме само дека „социјалистичките земји заземаат 35 милиони км² на светската територија, како и тоа дека претставуваат мошне важен економски фактор и битно влијаат на севкупниот стопански развој на современиот свет, бидејќи даваат околу 35% од вкупното светско производство“ (2,45). Очигледно е дека социјалистичките држави доживуваат општествено-политички и економски просперитет, бидејќи „се оценува дека тие во периодот од 1950. до 1972. имале во просек 1,5 пати побрз пораст на доходот по глава на жител во однос на развиените капиталистички“ (3,279). Освен тоа, определени социјалистички области и содржини се јавуваат и во високоразвиените капиталистички земји. Се гледа дека социјализмот е мошне раширен во светот, а тоа истовремено значи прифаќање на марксистич-

¹⁾ Види Т. Ракиќевик: Улога наставних содржаја физичке географије у формирању марксистичког погледа на свет, Глобус, Часопис за унаређење наставе географије и педагошко-методска питања, бр. 5, СГД, Београд, 1973, стр. 3-10; Г. Корнел: Марксистичка дијалектика у настави географије, Настава и васпитање, Часопис педагошког друштва СР Србије и Црне Горе, бр. 2, Београд, 1974, стр. 201-208; В. Ѓуричковиќ: Марксистичко образование и васпитање у самоуправниој школи и улога наставе географије, Глобус, бр. 6, Београд, 1974, стр. 13-23; М. Радовановиќ: Марксистичке оснoве уџбеника географија, Географска истражувања, бр. 1, Друштво географа Косова, Приштина, 1979, стр. 135-146.

ката идеологија, така да марксизмот станува светска идеологија. Зголемениот број на социјалистичките држави чии стремежи се хуманизација на општествените односи, уште повеќе ја зголемуваат потребата за соработка меѓу народите и државите, така се зголемува интересирањето и потребата за географските знаења. Посебно место и улога географските знаења имаат во поврзувањето на народите и народностите во нашата социјалистичка самоуправна заедница. Недоволно познавање на народите и нивните општествени достигнувања може да биде штетно²⁾.

Според тоа, географијата и марксистичката филозофија стануваат општествена потреба на современото човештво.

Б) И покрај тоа што ги издвоивме само четирите посебни контактни компоненти на географијата и марксистичката филозофија спомнуваме дека нивниот број може да биде далеку поголем во поширокото разгледување. Основните посебни допирни компоненти на географијата и марксизмот кои се присутни, како во географијата така и во марксизмот, се:

- сестраност и комплексност,
- идејност,
- хуманистичка насоченост, и
- антирелигиозност.

а) Веќе е кажано дека марксизмот како филозофско определување претставува сфаќање на светот. Пошироко кажано сфаќање на светот представува систем на знаења за положбата на човекот во природата и општеството, како и неговиот однос (практичен и вредносен) кон природата и општеството како целина. Од друга страна, географијата како природно-општествена наука инсистира на согледување на каузалните врски и односи помеѓу природата, човекот и неговите активности. Од ова се гледа сестраноста и комплексноста на предметот на проучувањето на географијата и марксистичката филозофија. Затоа сè почесто се истакнува дека географијата е „помеѓу школските дисциплини „најфилозофски“ предмет, ако така може да се рече, оти само во нејзините рамки се зборува и за природата и за човекот и се обрнува внимание на односите, врските и меѓузависноста во природата и општеството“ (5). Географските научно-наставни содржини непосредно придонесуваат за формирање на марксистичкиот поглед на светот.

Географијата, како и марксистичката филозофија, придонесува за познавањето, разбирливоста и објаснувањето на објективната стварност покажувајќи ги менувањето и трансформацијата на географската средина под влијание на човечкиот труд. Поради тоа „географските сознанија стануваат темел на рацио-

²⁾ Оваа констатација ја потврдуваат најновите настани на територијата во САП Косово. Академикот Ј. Редсепиќ националистичките испади на студентите и младината од средните училишта во Косово ги објаснува со недоволното познавање на народите и народностите во Југославија (Дуга, бр. 191 од 20. јуни 1981. година, стр. 24 и 25).

налниот поглед на свет“, така што „во тоа е филозофското значење на географијата“ (5,32).

б) Исклучително значителна допирна компонента на наставата по географија и марксистичката филозофија е идејноста. Кажано е дека марксизмот представува идеологија на работничката класа. Во врска со ова треба да се истакне дека географијата е единствен наставен предмет, како во основното така и во средното училиште, кој им овозможува на учениците да ги запознаат територијалната разместеност и основните карактеристики на различните идеологии во светот. Таа на еден сеопфатен и прегледен начин им овозможува на учениците да добиваат знаење за државното уредување на одделни земји, како и за местото, улогата и положбата на нашата земја во светот. Истовремено наставата по географија дава на тој начин свој придонес за идејно-политичко оспособување на младите генерации, овозможувајќи им стекнување на знаења за југословенското социјалистичко општество, неговата изградба и идеолошка основа како и нашата неврзана надворешна политичка ориентација. Сето ова влијае наставата по географија да има посебно важно место во развивањето на љубовта кај учениците кон својата татковина (патриотизам) и другите народи и држави во светот (интернационализам).

в) Географската научно-наставна проблематика придонесува за хуманизација на природната и општествената средина, односно на географската средина. Предметот на географското интересирање е „човечен“ и „нечовечен“ однос на човекот кон географската средина. Во рамките на географијата се зборува не само за позитивното, туку и за негативното влијание на човекот врз средината во која живее, бидејќи во таа хуманизација на средината човекот некогаш ги деградира одделните елементи на животната средина и на тој начин ја нарушува еколошката рамнотежа. Исто така, за хуманизација на светот се зборува и во филозофијата, каде хуманизацијата се гледа во три главни насоки, а тоа се: „очовечување на природната реалност, очовечување на самите луѓе“ (6,402). Од изложеното јасно може да се види хуманистичката насоченост на географијата и марксистичката филозофија, зашто насоките на хуманизацијата на светот кои се застапени во филозофијата се јавуваат и во географијата.

г) Четврта допирна компонента на географијата и марксизмот е антирелигиозноста. Сметаме дека е излишно за оваа компонента да сѐзборува поопширно. Ќе споменеме само дека религијата е фантастично и ненаучно толкување на реалноста. Очигледно е дека религиозните сфаќања се во остра спротивност со географијата и марксизмот. Меѓутоа и покрај тоа религиозните сфаќања се раширени во светот. Конзервативните сили на современиот свет настапуваат со теза дека географијата преживеала како наука, а со тоа ја негираат и нејзината обра-

зовно-воспитна вредност. Посебно сакаме да истакнеме дека географијата е насилно орудие во рацете на прогресивните сили за борба против причините на религијата.

III

Географијата припаѓа во групата на наставните предмети која што учениците со задоволство и голема заинтересираност ја учат, зашто таа пружа можности за запознавање на раз-нообразни појави и процеси, како и нивните врски, односи и меѓузависности во најблиската околина и далечните географски области. Меѓутоа, положбата на географијата како наставен предмет во образованието, особено во средното училиште на нашата земја, не е на задоволително ниво поради малиот фонд на часовите, што е истакнато и на XI Конгрес на географите на Југославија (1981. г.)

Географите на нашата земја, нарочно по II светската војна сестрано се ангажирале за оживотворување на револуционерната марксистичка теорија и практика, како во географските научни истражувања, така и во географската наставна работа.

Географскиот метод е заснован на дијалектичкиот метод, а географското сфаќање на природата и општеството е проникнато со марксистички материјалистички принципи.

Изградувањето на географската настава во теориските основи на револуционерниот марксизам представува не само професионална обврска на географите на нашата општествена заедница, туку и патриотска должност. Тоа му го должиме на најголемиот револуционер на нашата епоха — Јосип Борз Тито, на авангардата на работничката класа на нашата земја — Сојузот на комунистите на Југославија и младите генерации чии воспитувачи сме.

ЛИТЕРАТУРА

1. Група на автори: Основе марксизма и социјалистичко самоуправ-љање. Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1977.
2. М. Симиќ: Историска превазигеност капитализма и прерастање социјализма у светски процес, Народна армија, Београд, 1975.
3. Б. Прибићевиќ: Социјализам светски процес, Научна библиотека, Београд, 1979.
4. Т. Ракичевиќ: Улога наставних содржаја физичке географије у формирању марксистичког погледа на свет, Глобус, Часопис за педагош-ко-методска питања и унапреѓење наставе географије, бр. 5, Српско гео-графско друштво, Београд, 1973.
5. Ј. Роглиќ: Наша географска мисао у последијератном раздобљу, Збор-ник X јубиларног конгреса географа Југославије, Београд, 1977.
6. Б. Шешкиќ и А. Стојковиќ: Дијалектички материјализам, Научна књига, Београд, 1962.

QUELQUES COMPOSANTES COMMUNES DANS L'ENSEIGNEMENT DE LA GÉOGRAPHIE ET DE LA PHILOSOPHIE Marxiste

— Srboľjub H. Stamenković —

(Résumé)

L'actuelle pensée scientifique et géographique nie le déterminisme et l'indéterminisme géographiques. Le surpasement du dualisme et de la phactographie géographique descriptive a mis la géographie au and des sciences complexes et pronostiques, grâce à quoi elle devient de plus en plus applicables dans de divers domaines de la créativité humaine.

L'application de la théorie et pratique révolutionnaires marxistes dans l'éducation représente une base inspiratrice et intéressante pour toutes les disciplines scientifiques, particulièrement pour l'enseignement de la géographie. La géographie comme une science naturelle et une science sociale a pour le but la relative objective, c'est-à-dire la nature et la science (le milieu géographique) comme un tout et quelques éléments, ainsi elle offre une base idéale pour la réalisation de la théorie et pratique marxiste dans les études scientifiques de la géographie et les travaux dans le domaine de l'éducation.

Dans l'aperception du rapport entre la géographie et la philosophie marxiste nous avons souligné une composante générale et quatre composantes particulières.

La composante générale de la géographie et du marxisme est leur élargissement dans le monde. La présente d'un grand nombre de rayons qui acceptent l'idéologie marxiste et qui aspirent à l'humanisation des relations sociales et internationales augmente le besoin des connaissances géographiques, parce qu'elles ont un rôle particulier dans le rapprochement des pays et des peuples.

Les composantes particulières de la géographie et du marxisme sont: a) l'universalité et la complexité, b) l'idéologie, v) l'humanisme, g) l'antiréligiosité.

La première composante provient de l'objet d'étude de la géographie et de la philosophie marxiste. La deuxième composante souligne le rôle de la géographie dans l'éducation idéologique politique et l'éducation des jeunes générations et la grande influence du marxisme dans l'enseignement de la géographie en Yougoslavie. La troisième composante souligne le lieu, le rôle et l'importance de la géographie et la philosophie dans l'humanisation du milieu. La dernière composante, c'est la valeur sociale de la géographie dans la lutte contre les causes de la religion.